

ПЛАТФОРМА 1

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ТА ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

УДК (477.83/86) (091)

Баран А. В.

*к.ю.н., доцент кафедри теорії та історії держави і права
Тернопільський національний економічний університет*

ЩОДО ПИТАННЯ ВНЕСКУ С. ДНІСТРЯНСЬКОГО У РОЗВИТОК ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

Історія української політичної та правової думки багата на особистості, які формували концепти політичних та правових ідей на території Східної Європи. На жаль, наукова спадщина багатьох визначних українських мислителів в силу різних обставин і до сьогодні ще недостатньо осмислена. До них відносимо й видатного цивіліста, теоретика права та держави, конституціоналіста, політичного та громадського діяча Станіслава Дністрянського. Науковий доробок ученого складає понад 140 праць, що охоплюють проблеми цивільного, сімейного і авторського права, окремі питання теорії та історії права, деякі аспекти конституційного та міжнародного приватного права.

Дослідники виокремлюють три етапи наукової творчості С. Дністрянського: ранній – до 1898 р.; львівський – 1899–1918 рр. та еміграційний – 1918–1935 рр.

Перший період наукової діяльності С. Дністрянського характеризується дослідженнями вченого у галузі цивілістики.

Першою науковою працею у галузі цивільного права була монографія «Трилітній речинець п. 1487 а.к.з.ц» присвячена аналізу австрійського цивільного законодавства щодо практичного застосування терміну позовної давності [1].

У цій праці С. Дністрянський запропонував нову теорію загальної та спеціальної позовної давності, піддаючи критиці існуючий порядок правовідносин та правових наслідків застосування позовної давності.

Широке визнання принесла С. Дністрянському його цивілістична праця: «Полагодити шкоди з огляду економічного і соціального», в якій вчений аналізував проблеми заподіяння шкоди та юридичну природу виникнення зобов'язань щодо її відшкодування, висвітлюючи безпосередній та тісний зв'язок правової науки з економічними та соціальними проблемами. У цій праці вчений вперше застосував соціологічний метод, сформулював тезу про застосування принципів соціально-економічної теорії в юридичній науці [2].

У критичному відгуку С. Дністрянського на працю О. Огоновського «Система австрійського права приватного» (1897) [3] розглядаючи питання про джерела права і його поділ (Том 1, частина 1, розділ 2), Станіслава Дністрянського зацікавила думка О. Огоновського про те, що звичаєве право повинно виступати основою державного права, що суперечило параграфу 10

діючій на той час Австрійського кодексу законів цивільних від 1811 року. Пізніше ця ідея набуде свого монографічного обґрунтування у першій фундаментальній теоретичній праці С. Дністрянського «*Zwischennechtliche Rechte. Ursachen zur Erläuterung § 10 a. b. G. B.*»(1902) [4, 12].

Виходячи зі змісту та структури праці О. Огоновського «*Systeme des österreichischen Privatrechts*» та рецензії С. Дністрянського на неї, можна зробити висновок, що саме вона мала значний вплив на формування С. Дністрянського як цивіліста, так і теоретика права.

Завдяки науковій роботі «*Das Wesen des Werklieferungsvertrages im österreichischen Rechte*» С. Дністрянський отримав кафедру у Львівському університеті. Вже зі вступу до даної праці можна зробити висновок, що автор піде іншим шляхом, ніж існуюча на той час юридична школа. Зазначено, що різниця між *locatio-conductio operarum* і *locatio-conductio operis* можна вбачати лише в різниці суспільних відносин між робітником та працедавцем, з однієї сторони, підприємцем та замовником з іншої [5].

Відмежовуючи трудовий договір від договору купівлі-продажу, С. Дністрянський досліджує правову природу цих правових інститутів, починаючи ще з римського права.

Вчений також приходить до висновку, що відповідальність власника підприємства перед своїми працівниками суттєво відрізняється від цивільної відповідальності. Тим самим С. Дністрянський зробив свій внесок у становлення трудового права як самостійної галузі, виокремленого із цивільного права.

У даній праці заслуговують на увагу також теоретичні висновки автора про відшкодування шкоди, завданої без умислу та з необережності (*casus*). Існуюча на той час норма в австрійському цивільному законодавстві (§1311) містила положення про те, що відповідальність за завдану шкоду майну з казусу лежить на тій особі, в чій власності є майно. Інтерпретуючи дану норму, С. Дністрянський іде в розріз зі всією тогочасною цивільною наукою та зазначає, що «якщо ми хочемо знайти правову основу для обов'язку відшкодування шкоди, то повинні спершу дослідити, причинно-наслідковий зв'язок між виникненням шкоди та особою, яка спричинила цю шкоду умисно або неумисно». Та приходить до висновку, що «обов'язок відшкодування шкоди за нещасні випадки на виробництві повинен нести не робітник, а власник підприємства». В цьому, на думку С. Дністрянського, основна ідея §1311 тогочасного Цивільного законодавства. Тогочасні закони про гарантії робітників надали цьому твердженню законодавчого закріплення.

Наступна праця, яка принесла С. Дністрянському визнання серед теоретиків права того часу це - «*Aufträge zugunsten Dritter*»(1904)[6]. У першій частині цього твору міститься критичний огляд тогочасної наукової літератури договору на користь третіх осіб. У другій частині автор подає історичну студію про початки римського *mandatum*, вказуючи на детальному аналізі джерел римського права, що *mandatum* мало речово-правну основу. Це твердження С. Дністрянського було новим у тогочасній науці цивільного права [7].

У дослідженні «Чоловік і єго потреби в правній системі» (1900) [8] С. Дністрянський розглядає цивільне право в аспектах через поняття майна, багатства, добробуту і бідності, вартості і ціни, кредиту і капіталу, а також поняття доходів. Він згадує тут про значення людських потреб та їх реалізацію в житті. Вже на початку праці звернена увага на значення людських потреб.

Працю «*Право in concreto*» (1907-1910 pp.) [9] С. Дністрянського також можна віднести до цивілістичних. У ній правознавець зазначає, що суть права зводиться до правила (норми). Метою права є врегулювання суспільного ладу. Він пише: «Право – се норми, якими керується суспільний лад у поодиноких відносинах людей між собою. Кожне право має суспільне підґрунтя бо є керівником суспільного ладу; воно існує через суспільство та для суспільства. Правові норми торкаються людських (життєвих) відносин, та ці відносини двоякого роду, так як життя одиниць і життя суспільних груп є двояким: приватним, а публічним. Життя приватне зберігає родинні і домашні, тобто господарські, економічні потреби; життя публічне – се життя в суспільстві і для суспільства, життя, що зберігає потреби суспільства як такого. Тому й право є приватне та публічне».

Розглядаючи поняття права у праці «*Природні засади права (§ 7 Австрійського кодексу законів цивільних)*» (1911) [10], С. Дністрянський звернув увагу на те, що право, яке розуміла природнича школа права відрізняється від права, яке містилося в австрійському, зокрема, цивільному законодавстві. С. Дністрянський прагне звернутись до дослідження природи права, як під час його виникнення так і протягом його існування.

Отже, з поглядів С. Дністрянського чітко викристалізовується думка про те, що основою приватного права та економіки держави є первинні потреби суспільства, як на елементарному рівні (у сім'ї, родині, роді) так і на розвинутому (у народі та державі).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дністрянський С. Трилітній речинець з §1487, з.к.з.ц., Часопись правнича, Львів, 1895, Р. 5, С. 88-112.
2. Дністрянський С. Полагодна шкоди з огляду економічного і соціального, Часопись правнича, Р. 7, Львів, 1897., С. 1-102 (Окреме видання: Львів, 1897. – 102 с.).
3. Дністрянський С. Рецензія на: О. Огоновський. Систем австрійського права приватного – видав д-р Петро Стебельський, Т. 1. – Науки загальні і право речове, Часопись правнича., Львів, 1899, Р. 9., С. 6-16.
4. Дністрянський С., Звичаєве право та соціальні звязки. Причинки до пояснення § 10 австр[ійської] кн[иги] зак[онів] ц[ивільних], Часопись правнича і економічна, Львів, 1902. – Р. 3. – Т. 4-5., С. 1-42 (Окрема відбитка: [Львів, 1902]. – 42 с.).
5. Dnistrjanskyj S. Das Wesen des Werklieferungsvertrages im österreichischen Rechte, Manz, 1898, 194 s.
6. Dnistrjanskyj S. Die Aufträge zu gunsten Dritter, Leipzig, 1904, 350 s.
7. Золь Ф. Доктор Станіслав Дністрянський, Державний архів Тернопільської області, Фонд 3430, Опис 1, Справа 67.

8. *Дністрянський С., Чоловік і его потреби в правнім системі. Розвідка з австрійського права, Часопись правнича, Львів, 1900, Р. 10, С. 1-36 (Окреме видання: Львів, 1900. – 36 с.).*
9. *Коваль А. Ф., Погляди Станіслава Дністрянського на право та державу (загально-теоретичні аспекти) : дис... канд. юрид. наук: 12.00.01, Львівський національний університет ім. Івана Франка., Л., 2005, 221 с.*
10. *Dnistrjanskyj S. Die natürlichen Rechtsgrundsätze (§7 ABGB), Festschrift zur Jahrhundertfeier des Allgemeinen Bürgerlichen Gesetzbuches, [Wien], 1911., S. 1-35 (Окрема відбитка: [Wien], 1911. – 35 s.).*

УДК 340

Бойко І.Й.

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри історії держави, права та політико-правових учень
Львівського національного університету імені Івана Франка*

ДАТА ЗАСНУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ – ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ЇЇ СУВЕРЕНІТЕТУ

У сучасних умовах захисту територіальної цілісності та державного суверенітету України перед науковцями стоять важливі завдання: досліджувати актуальні проблеми українського державотворення, науковими працями утверджувати історичну єдність українських земель, сприяти консолідації українського суспільства та зміцнення міжнародного авторитету України. Насамперед, це стосується тих історико-правових проблем, розв'язанню яких у попередні десятиліття приділялася недостатня увага.

Актуальним на сьогодні є питання з'ясування і аргументування необхідності узаконення часу заснування Української держави. Як відомо, сьогодні у світі налічується понад 250 держав, із яких 193 входять до складу ООН, а 206 є членами ЮНЕСКО. Переважна більшість цих держав є незалежними і мають власну назву і встановлену й затверджену дату першої письмової згадки чи дату створення своєї державності. До історичного рейтингу держав ЮНЕСКО включило тільки ті держави, форми організації яких відповідали основним ознакам сучасної держави, а це наявність: власної території, суверенітету, державних символів та мови. Відповідні місця в історичному державотворчому рейтингу посіли тільки ті держави, які були присутні на сучасній карті світу і мали затверджену дату початку своєї державності. України у цьому рейтинг-листі, оприлюдненому ЮНЕСКО у 2006 р., не було.

Тривалий час в українській історичній науці велися і ведуться наукові дискусії щодо коректності встановлення конкретної дати першої письмової згадки чи дати початку історії держави, зважаючи на те, що у кожного народу є своя самобутня державницька історія. Враховуючи результати наукових дискусій вважаємо, що на сьогодні є достатньо підстав, щоб запропонувати наукову концепцію про час заснування Української держави, а відтак